

ƏMƏLİYYAT-AXTARIŞ FƏALİYYƏTİNDƏ İNSAN HÜQUQ VƏ AZADLIQLARININ TƏMİNATINA MƏHKƏMƏ NƏZARƏTİ

Açar sözlər: əməliyyat-axtarış, hüquq və azadlıq, Konstitusiya, insan hüquqları, hüquqi təminat, şikayət, məhkəmə nəzarəti, ədalət mühakiməsi, hakim

Keywords: detective-search, rights and freedom, Constitution, human rights, legal guarantee, complaint, judicial supervision, justice, judge

Anahtar kelimələr: operasyonel arama, hak ve özgürlükler, Anayasa, insan hakları, hukuki güvence, şikayet, adli kontrol, adalet, hakim

İnsan hüquq və azadlıqlarını cinayətkar qəsdlərdən müdafiə etmək məqsədi ilə müvafiq dövlət orqanları tərəfindən aşkar və qeyri-aşkar üsullarla qanunla müəyyən edilmiş tədbirlərin həyata keçirilməsi zamanı insan hüquq və azadlıqlarının təminatı olduqca zəruridir və nəzərə alınmalıdır ki, bir insanın hüquq və azadlıqlarını cinayətkar qəsdlərdən qorumaq üçün onun, eləcə də digər insanın hüquq və azadlıqlarını pozmaq özlüyündə insan hüquq və azadlıqlarına təminatı institutuna başlıca müdaxilədir.

Məhz bu zərurilikdən doğan ehtiyac olaraq “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (bundan sonra - Qanun) “İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatı” institutu nəzərdə tutulmuşdur [3, maddə 4]. Belə ki, Qanunun 4-cü maddəsi “İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatları” adlanmaqla, qadağanedicilə norma kimi, ümumi olaraq – əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq qanundan kənar məqsəd güdmək və ya vəzifələri yerinə yetirməyi, hər hansı şəxsin razılığı olmadan onun şəxsi həyatının toxunulmazlığına, o cümlədən şəxsi və ailə həyatının sirlərinə, habelə onun şərəf və ləyaqətinə dair əldə edilmiş məlumatları yaymağı, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında [1, Bölmə 2, Fəsil 3] nəzərdə tutulmuş insan

və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, hüquqi şəxslərin qanuni mənafelərini pozmağı; xüsusi olaraq – əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hər hansı bir siyasi partiyanın və ya digər ictimai birliklərin mənafeyi naminə hərəkətlər etməsi, qanunvericilik və ya məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının, habelə qanunla müəyyən edilmiş qaydada qeydiyyatdan keçmiş ictimai birliklərin və dini təşkilatların işində onların qanuni fəaliyyətinə təsir etmək məqsədilə məxfi iştirak etməsini qadağan edir.

Eyni zamanda hüquqmüəyyənedicilə norma kimi – əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hərəkəti nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulmuş hər bir şəxsin həmin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektinin təbə olduğu yuxarı orqanının rəhbərinə, prokurora və ya məhkəməyə şikayət etmək hüququna malik olmasını nəzərdə tutur [3, maddə 4].

Qanun qəbul olunarkən (28.10.1999-cu il) məhkəmə nəzarətinin əməliyyat-axtarış fəaliyyətində mövcudluğu xüsusi olaraq nəzərə tutulmasa da, sonradan Qanuna edilən əlavə (5.3.2004-cü il) nəticəsində Qanuna 19-1-ci maddəsi (“Əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti”) əlavə edilmişdir [3, maddə 19-1]. Normanın məzmununa görə, əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə məhkəmə nəzarəti Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsi (bundan sonra - CPM) ilə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir [2, maddə 442-454].

Məhkəmə nəzarətinin həyata keçirilməsi qaydasında məhkəmə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair məsələlərlə bağlı vəsatət və təqdimatlara, o cümlədən cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərinə və ya qərarlarına dair şikayətlərə baxır [2, maddə 442.2].

Həmçinin, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hərəkəti nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulmuş hər bir şəxs həmin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektinin tabe olduğu yuxarı orqanının rəhbərinə, prokurora və ya məhkəməyə şikayət etmək hüququna malikdir (Qanunun 4-cü maddəsinin 4-cü hissəsi).

Beləliklə, Qanunun 4-cü və CPM-in 442-ci maddələrinin işığında əməliyyat-axtarış fəaliyyətində insan hüquq və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı aşağıdakı istiqamətlər üzrə məhkəmə nəzarəti həyata keçirilir:

1. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinə dair məsələlərlə bağlı vəsatət və təqdimatlara baxılması;

2. Əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərarın qanuniliyinə baxılması;

3. Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hərəkəti nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulmuş şəxsin şikayətinə baxılması.

Göstərilən istiqamətlərlə bağlı istər nəzəriyyədə, istərsə də təcrübədə müəyyən fikir ayrılığı mövcuddur ki, bura əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərarın məhkəməyə təqdim olunması və məhkəmənin sözügedən qərarla bağlı malik olduğu səlahiyyətin müstəqil istiqamət kimi qiymətləndirilməsi məsələsi daxildir. Lakin bu istiqamətdə məhkəmənin geniş səlahiyyətə malik olmamasını irəli sürən müəlliflər də mövcuddur ki, onlar bu istiqamət üzrə məhkəmə səlahiyyətinin kifayət qədər olması üçün qanunvericiliyə müvafiq dəyişikliklərin edilməsi təklifini irəli sürürlər.

Nəzərə alınmalıdır ki, əməliyyat-axtarış tədbirlərinin siyahısı Qanunun 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuşdur ki, bu tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün yalnız məhkəmənin qərarının olması şərtidir. Belə ki, Qanunun 10-cu maddəsinin 3-cü hissəsinə əsasən, telefon danışqlarına qulaqasma; poçt, teleqraf və digər göndərişlərin

yoxlanılması; texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanın çıxarılması; binalara, o cümlədən yaşayış yerlərinə, hasarlanmış tikinti obyektlərinə, qurğulara və torpaq sahələrinə daxil olma və baxış keçirmə; binaların, o cümlədən yaşayış yerlərinin, hasarlanmış tikinti obyektlərinin, qurğuların, torpaq sahələrin, nəqliyyat vasitələrinin və digər obyektlərin müşahidəsi (texniki vasitələrdən istifadə etməklə və ya səsyzan, video, foto, kino və digər çəkiliş cihazlarının quraşdırılması yolu ilə yaşayış yerinə münasibətdə) və insanların güdülməsi (Qanunun 10-cu maddəsinin 4-cü hissəsində göstərilən hallar istisna olmaqla) məhkəmənin (hakimin) qərarı əsasında həyata keçirilir [4, maddə 10].

Həmçinin, Qanunun 10-cu maddəsinin 4-cü hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş əsaslar olduğu hallarda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri hakimin qərarı olmadan:

1) şəxsiyyət əleyhinə ağır cinayətlərin və ya xüsusi təhlükəli dövlət cinayətlərinin qarşısının alınması üçün telefon danışqlarına qulaq asa, poçt, teleqraf və digər göndərişlərini yoxlaya, texniki rabitə kanallarından və digər texniki vasitələrdən informasiyanı çıxara, habelə insanları güdə bilərlər;

2) cinayəti hazırlayan, törədən, törətmiş, azadlıqdan məhrum etmə və ya həbs yerlərindən, yaxud mühafizə altından qaçmış və gizlənən şəxslərin yaxalanması, yanğın, partlayış və ictimai təhlükəsizliyə qəsd edən və ya qəsd edə biləcək halların aradan qaldırılması üçün binalara, o cümlədən yaşayış yerlərinə, hasarlanmış tikinti obyektlərinə, qurğulara və torpaq sahələrinə baxış keçirə bilərlər [4, maddə 10].

CPM-in 445.2-ci maddəsinin tələbi baxımından, Qanunun 10-cu maddəsinin dördüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda bu Məcəllənin 445.1-ci maddəsində göstərilən əməliyyat-axtarış tədbirləri məhkəmənin qərarı olmadan, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsinin əsaslandırılmış qərarı ilə həyata keçirilə bilər. Bu halda əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqanın səlahiyyətli şəxsi müvafiq tədbir aparıldıqdan sonra 48 saat müddətində

əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə əsaslandırılmış qərarı məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora təqdim etməlidir [2, maddə 445.2].

Qanunun 10-cu maddəsinin 5-ci hissəsinə görə, bu maddənin 4-cü hissəsində nəzərdə tutulmuş hallarda əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektləri həyata keçirilmiş tədbirlər barəsində 48 saat ərzində məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora əsaslandırılmış qərarı təqdim etməlidirlər [4, maddə 10].

Məhkəmə nəzarətinin obyektı iki əsas elementdən ibarətdir: 1) konstitusiya hüquq və azadlıqlarının qorunması; 2) həmin hüquq və azadlıqların qorunması ilə əlaqədar təhqiqat, istintaq və prokurorluq orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyi və əsaslılığı. Bu elementlərə nəzarətin təminatı üçün məhkəmələrin kifayət qədər məhkəmə nəzarəti funksiyalarını həyata keçirmək səlahiyyətləri olmalıdır [6].

“CPM-in 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 12 fevral 2015-ci il tarixli Qərarında da qeyd olunduğu kimi, bu sahədə məhkəmə nəzarətinin obyektı iki elementdən ibarətdir:

1) konstitusiya hüquq və azadlıqlarının qorunması;

2) həmin hüquq və azadlıqların qorunması ilə əlaqədar təhqiqat, istintaq və prokurorluq orqanları tərəfindən qəbul edilən qərarların qanuniliyi və əsaslılığı.

Təbii ki, belə nəzarətin həyata keçirilməsi üçün məhkəmənin səlahiyyətləri kifayət qədər geniş olmalıdır. Əgər əməliyyat materialları olmadan yalnız tədbirin aparılması barədə əsaslandırılmış qərar təqdim olunarsa, onda məhkəmə faktiki olaraq həmin tədbirin aparılması zamanı qanunçuluğa hansı səviyyədə riayət olunmasını yoxlamaq imkanından məhrum olur. Bu zaman məhkəmə nəzarətindən yalnız formal olaraq danışmaq olar.” [5, səhifə 269-270].

“CPM-in 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 12 fevral

2015-ci il tarixli Plenum Qərarına əsasən:

1. CPM-in 445.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərar məhkəməyə daxil olduqda, insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi baxımından onun qanuniliyi və əsaslılığı məhkəmə nəzarəti qaydasında yoxlanılmalıdır, ehtiyac olduğu halda isə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edilə bilər.

2. Əməliyyat-axtarış tədbirinin aparılması barədə qərara əsasən əldə edilmiş materiallar Qanuna uyğun əldə olunduqda və CPM-in tələblərinə uyğun təqdim edildikdə, habelə məhkəmə nəzarəti qaydasında ətraflı yoxlanıldıqda, həmin Məcəllənin 137-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq cinayət təqibi üzrə sübut kimi qəbul edilə bilər.

Göründüyü kimi Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qanunvericilikdə nəzərdə tutulmasa belə, bu istiqamət üzrə məhkəmənin müvafiq səlahiyyətə malik olmasını, xüsusilə əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edə bilməsini diqqətə çatdırmışdır.

“CPM-in 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 12 fevral 2015-ci il tarixli Qərarına görə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, hakim məhkəməyə qədər mərhələdə məhkəmə nəzarətini həyata keçirən zaman aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

- əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə icazə vermək və tədbirin keçirilməsinə dair qaldırılan vəsatəti təmin etmək və ya etməmək;

- şəxsin konstitusiya hüquq və azadlıqlarının qanuni məhdudlaşdırılması haqqında qərarın qüvvədə olma müddətini uzatmaq;

- əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinin əsaslarına dair əlavə materialları tələb etmək;

- hüquq və azadlığı məhdudlaşdırılan şəxsi dinləmək və ehtiyac olduğu halda (əməliyyat-axtarış tədbirlərinin gizli və ya aşkar keçirilməsindən asılı olaraq) ərizəçini ona qarşı aparılan əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səbəbləri haqqında məlumatlandırmaq;

- şəxsin konstitusiya hüquq və azadlıqlarının

təminatı məqsədi ilə digər tədbirlər görmək. [6]

Göstərilənlərdən müəyyən olunur ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ilə bağlı məhkəmə nəzarətinin yalnız məhkəməyə qədər olan mərhələdə səlahiyyətlərini müəyyən etmişdir. Lakin əməliyyat-axtarış fəaliyyətində məhkəmə nəzarətinin mövcudluğu daha genişdir və Qanunun 1-ci və 4-cü maddəsinin müddəaları baxımından müəyyən edilərsə, o zaman əməliyyat-axtarış fəaliyyətində məhkəmə nəzarətinin 3 mərhələ üzrə formalaşdığını müəyyən edirik:

1. Əməliyyat-axtarış tədbiri ilə bağlı (bura, müvafiq olaraq əməliyyat-axtarış tədbirinin həyata keçirilməsi üçün məhkəməyə müraciət etmə və əməliyyat-axtarış tədbiri ilə bağlı qəbul olunmuş qərarın surətinin məhkəməyə təqdim edilərək məlumat vermə daxildir);

2. Əməliyyat-axtarış tədbiri zamanı (bura, əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi ilə bağlı şəxsin əməliyyat-axtarış subyektinin hərəkətindən məhkəməyə şikayət etməsi daxildir);

3. Əməliyyat-axtarış tədbirindən sonra (bura, əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi ilə bağlı şəxsin əməliyyat-axtarış subyektinin hərəkətindən məhkəməyə şikayət etməsi daxildir).

Ümumiyyətlə, 2-ci mərhələ ilə bağlı məhkəmə nəzarətinin mövcudluğu məsələsi təcrübi olaraq bir qədər mübahisəli mövzudur, lakin buna baxmayaraq Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin (bundan sonra - AİHM) mövqeyi onu deməyə əsas verir ki, əməliyyat-axtarış tədbiri zamanı da məhkəmə nəzarəti mövcuddur. Belə ki, “Roman Zaxarov Rusiyaya qarşı” iş üzrə AİHM-in 4.12.2015-ci il tarixli qərarında göstərilən mövqeyə görə, “...məxfi müşahidə tədbirlərinin yoxlanılması və onlar üzərində nəzarət üç mərhələdə baş verə bilər: müşahidə barədə qərar qəbul edilərkən, müşahidə həyata keçirilərkən və müşahidə başa çatdıqdan sonra. Birinci iki mərhələyə gəlincə, məxfi müşahidənin xarakteri və məntiqi bunu diqtə edir ki, təkcə müşahidənin özü deyil, həm də onun yoxlanılması şəxsin xəbəri olmadan həyata keçirilməlidir. Müvafiq olaraq, şəxsin münasib bildiyi səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsindən istifadə etmək, yaxud hər hansı yoxlama prosedurlarında bilavasitə

iştirak etmək imkanının qarşısı qaçılmaz olaraq alındığına görə, müəyyən edilmiş prosedurların özlərində onun hüquqlarının qorunmasını təmin edən adekvat və ekvivalent təminatların yer alması önəmlidir. Bundan əlavə, nəzarət prosedurlarında 8-ci maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş zəruri həddin keçilməməsi üçün demokratik cəmiyyətin dəyərlərinə mümkün qədər vicdanla riayət edilməlidir. Bu və ya digər sahələrdə sui-istifadə halları asanlıqla baş verə bilərsə və bütövlükdə demokratik cəmiyyət üçün zərərli nəticələrə səbəb ola bilərsə, prinsipcə nəzarət səlahiyyətinin hakimə həvalə olunması daha yaxşı olar və bu zaman məhkəmə nəzarətinin müstəqil, qərəzsiz və düzgün qaydada həyata keçirilməsi üçün təminatlar mövcud olmalıdır (Klass və başqalarının işi üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 55 və 56-cı bəndlər).” [8, bənd 233]”

Bəzi hallarda nəzəri mənbələrdə yuxarıda qeyd etdiyimiz 2-ci və 3-cü mərhələ üzrə - əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektinin hərəkəti nəticəsində hüquq və azadlıqları pozulmuş şəxsin şikayətinə məhkəmədə baxılan zaman məhkəmə səlahiyyətinin geniş olmadığı xüsusatına da rast gəlinir. Nəzərə alınmalıdır ki, Qanunun 4-cü maddəsinin 5-ci hissəsinə görə, belə şikayətin mahiyyəti üzrə qərar qəbul etmək üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada müvafiq olaraq xidməti yoxlama və ya məhkəmə baxışı aparılmalıdır. Onun hərtərəfliyi və dolğunluğunu təmin etmək məqsədi ilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyekti məhkəmənin qərarına əsasən dövlət sirrinin və xidməti sirrinin yayılması və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin keçirilməsinə gizli surətdə yardım göstərən şəxslər haqqında məlumatlar istisna olmaqla, əməliyyat-qeydiyyat işinin məzmunu ilə şikayətçini tanış etməyə borcludur.

Hesab edirik ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qeyd olunan mövqeyi - əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfiliyi təmin olunmaqla tələb edə bilməsi göstərilən məsələ ilə bağlı məhkəmənin səlahiyyətinə daxil edilməlidir və məhkəmə baxışı zamanı əməliyyat-axtarış fəaliyyəti nəticəsində əldə edilmiş materiallar məxfilik

təmin olunmaqla tələb olunmalı, hətta həmin materiallarla qanunvericilikdə icazə verilən həddə (dövlət sirrinin və xidməti sirrinin yayılması və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin keçirilməsinə gizli surətdə yardım göstərən şəxslər haqqında məlumatlar istisna olmaqla) şikayətçiye tanış olmağa şərait yaradılmalıdır.

Əməliyyat-axtarış fəaliyyətində həm əməliyyat-axtarış fəaliyyəti ilə bağlı (bu mərhələni Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “məhkəməyə qədər mərhələ” hesab etmişdir), həm də əməliyyat-axtarış fəaliyyəti zamanı məhkəmə nəzarətinin mövcudluğu onu deməyə əsas verir ki, məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəmə geniş səlahiyyətə malikdir.

“...vətəndaşların konstitusion hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı materiallara məhkəmə baxışının qaydaları Rusiya Federasiyasının (bundan sonra - RF) “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanununda daha ətraflı əks olunmuşdur.

Ona görə də göstərilən qanunun məsələ ilə bağlı uyğun müddələrinin şərh edilməsi istər məhkəmə, istərsə də qanunvericilik təcrübəsi üçün əhəmiyyətli olardı. RF-nin “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunu həmin fəaliyyət sahəsində məhkəmə orqanlarının geniş səlahiyyətlərini nəzərdə tutur. Həmin qanuna görə, əməliyyat-axtarış fəaliyyətində məhkəmə yoxlamasının predmetinə aşağıdakılar daxildir:

- vətəndaşların konstitusion hüquq və azadlıqlarını məhdudlaşdıran əməliyyat-axtarış tədbirləri ilə bağlı materiallara baxmaq (maddə 8, hissə 2, 3 və maddə 9, hissə 1);

- əməliyyat orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qərarlarının qanuniliyini yoxlamaq (maddə 8, hissə 3, 4);

- əməliyyat orqanı ilə bağlı verilmiş şikayətə baxmaq (maddə 5, hissə 2, 3);

- əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə etirazla bağlı hakim və əməliyyat orqanı arasında mübahisələrə baxmaq və həll etmək (maddə 9, hissə 6).” [4, səhifə 215]

“RF-nin “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanunun 9-cu maddəsi hakimin üzərinə aşağıdakı vəzifələri qoyur:

- hakim təqdim olunmuş materiallara

baxmaqdan imtina edə bilməz (hissə 1);

- hakim təqdim olunmuş materiallara dərhal baxır (hissə 2);

- hakim əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsinin mümkünlüyü barədə gəlidiyi qərarla bağlı motivasiyalı qərar çıxarmalıdır (hissə 4);

- məhkəmə orqanlarının rəhbərləri hakimə təqdim olunmuş sənədlərdə əks olunmuş məlumatların məxfiliyini təmin etməsi üçün şərait yaratmalıdırlar (hissə 7).” [4, səhifə 215]

“Ədalət mühakiməsi dövlət quruculuğunun, onun siyasi və iqtisadi sistemlərinin hər cür qəsdlərdən mühafizəsi, dövlətin, cəmiyyətin, şəxsiyyətin və hüquqi şəxslərin hüquq və qanuni mənafelərinin müdafiəsi, qanunçuluğun və hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi, vətəndaşların qanunlara hörmət ruhunda tərbiyəsi, hüquq pozuntularının profilaktikası və qət edilməsi məqsədi ilə məhkəmələr tərəfindən cinayət, mülki və inzibati işlərə qanunla müəyyən edilmiş prosedurlar daxilində baxılması, onların həll edilməsi və hüquq pozucularına qarşı qanun əsasında dövlət məcburetmə tədbirlərinin tətbiq edilməsi, eyni zamanda təqsirsiz şəxslərə barət qazandırılması məqsədilə həyata keçirilən dövlət fəaliyyətidir.” [7, səhifə 130]

Beləliklə, şəxsin məhkəməyə şikayət etmək hüququna malik olması ədalət mühakiməsinin əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına müdaxilə olub-olmamasının araşdırılmasını və ona hüquqi qiymət verilməsini özündə ehtiva edir. Lakin məhkəmənin nəzarət funksiyasına malik olması bununla bitmir, çünki əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar insan hüquq və azadlıqlarının təminatını qanun nəzərdə tutsa da, bu təminatın insan hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün öz səlahiyyətləri daxilində bütün qanuni əməliyyat-axtarış tədbirləri görmək vəzifəsi daşıyan əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektı tərəfindən gözlənilməməsi halında insan hüquq və azadlıqlarının pozuntusu halı baş verir ki, bu hala da hüquqi qiymət verilməsində məhkəmə nəzarətinin rolu danılmazdır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosessual Məcəlləsi.
3. “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
4. F.Məmmədov, M.Mustafayev. Cinayət-axtarış hüququnun əsasları (dərs vəsaiti). – Bakı: “Hərbi nəşriyyatı”, 2011. – 336 səhifə.
5. B.M.Əsgərov. Cinayət işləri üzrə sübutetmədə əməliyyat-axtarış informasiyasından istifadənin problemləri. Bakı: “Digesta” nəşriyyatı, 2018. 320 səhifə.
6. “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 12 fevral 2015-ci il tarixli Qərarı.
7. Fərdin Xəlilov. Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə dair beynəlxalq standartlar haqqında. “Hüquq və idarəetmə” jurnalı, Bakı, 2021
8. “Roman Zaxarov Rusiyaya qarşı” iş üzrə AİHM-in 4.12.2015-ci il tarixli qərarı.

JUDICAL SUPERVISION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE DETECTIVE-SEARCH ACTIVITY

PASHA SAFAROV

*Member of the Bar Association of the Republic of Azerbaijan,
Forensic Science Center of the Ministry of Justice dissertation
E-mail: safarovpasha@gmail.com*

SUMMARY

The presence of judicial supervision in detective-search activities is provided in legal acts related to detective-search activities and criminal procedural legislation. The main purpose of this provision is the guarantee of human rights and freedoms in the detective-search activity. The judicial supervision of the compliance and proper fulfillment of this guarantee is carried out directly (when considering the issue related to the application of the detective-search measure) and indirectly (when considering the complaint filed by the person whose rights and freedoms were violated due to the actions of the subject of the detective-search activity).

OPERASYONEL ARAMA FAALİYETİNDE İNSAN HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN MAHKEME DENETİMİ

PAŞA SAFAROV

*Azerbaycan Cumhuriyeti Barolar Birliği Üyesi,
Adalet Bakanlığı Adli Uzmanlık Merkezinin tezcisi
E-posta: safarovpasha@gmail.com*

ÖZET

Operasyonel arama faaliyetlerinde adli kontrolün varlığı, operasyonel arama faaliyetlerine ve ceza muhakemesi mevzuatına ilişkin yasal düzenlemelerde öngörülmektedir. Bu hükmün temel amacı, operasyon-arama faaliyetinde insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasıdır. Beklentinin ve bu garantinin gereği gibi yerine getirilmesinin mahkeme tarafından kontrolü doğrudan (operasyon-arama tedbirinin uygulanmasına ilişkin konu dikkate alındığında) ve dolaylı olarak (hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişinin yaptığı şikayet dikkate alındığında) gerçekleştirilir. operasyon-arama faaliyeti konusunun eylemi nedeniyle ihlal edilmiştir).